

ЧАА АМЫДЫРАЛДЫҢ КҮЧҮЛҮГ ӨЗҮМНЕРИ

САЛЫСК. (Ростов область), сентябрь 5. (СЭТА). Эртеги даң халас агарып кел чыккан. Суур ам-даа турбаан. Колхоз столовазынын соңгалында электр көсүлү кончуг турган. Колхоз поварлары кыялы мурун туруп келгилеэн. Кадарчылар бешин оларга мурундан калган. Иштык болбас учур чок: чүс-чүс кижилер ачылган эгелээр мурунда оларын поварлар чегер-ле болбай. Колхозчулар боттарынын столовазында эртеги, күн-теки, кезекчи чегерини үш капат чегерини турар. Салыск районун Сталин аттыг көдө ажил-агыл артелинин колхозчуларынын амыдыралында нинтиини чегерини беш-жым-биле кирген. Столовазын колхозтун хореографы-биле туруп, ош продукттар-биле көдө ажил-агыл артели хандырып турар. Аш-чегерини өртүнүн чинги, элбас, амиланы, чаази кижини кайдагыр. Мында аш-чегерини хандырып көдө столоваларга бодалга дыка чик өртөгүт.

Дүржүлгалыг поварлар Лидия Степановна Гүзей болгаш Прасковья Степановна Гидична боттары мергекшидг мастерлер кылдыр көргүсөкчө.

Столовада школяларга аңгы зал бар. Черенкичлер эртеги чымыг чегерини халас ап туралар.

Нинтиини чегерини эки тургузат төлөдө, колхоз баштаар чери Ростовче чоокта чак ортумак школа дооскан комсомолчу Галина Ивлева-ны болгаш Валентина Лопатченко-ну өөредип чуртукан. Алян билгилерин болгаш дүржүлгалыг оон сонгар болгаш колхозтун столовазын ачылгаар төлөдө, олар ий чыл дүржүлгалыг поварын профессионазын шингелдип алылар.

Сталин аттыг көдө ажил-агыл артелинин херэжен колхозчулары оларын хой күнтерин болгаш шакартар чарыдап турганын бажыча чем белеткөөрүн хосталганнар.

Харитина Исаковна Репина чеди уругларым. Иччазла-даа хой уругларым өг-бүлө эзи ачылган чыдын калбайн турар. Х. И. Репина, эске-даа хой уругларым колхозчу херэ-женер шышан, колхозтун кат-чымс сакында, нога шөлүндө ачыл-дап турар. Школялар өөренир дөш чуртуканнар, а бичин уругларын эртен уруглар шөлүнчө болгаш асылге чедирин каар. Колхозчу иелер оларын уругларын сагыш човангыр ажаап турар ажаакчыларга болгаш кижизидикчилерге тааржым турар.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Арагачы Бичеңейи анаа салып болбас

Дакла Бичеңей Сайын-Белековна дөргө Бээ-Хем районун «Совет Туу» көдө ажил-агыл артелинин келгилең. Оң аажы-чанында мындыг чептерини шүтүмчүлөй, анаа эртинерин болбас. Ол барык-ла он чыл дүржүлгалыг колхозтун орта ажил кылып турганын бешин эвээш. Оң чылдагыны түдө дие, ол уруг-дугу арагалар турганды. Оң чаады-ла зирин, дүрж-кейир чок аларган чуртуун кым көрбөз боор, арага-биле «өңнөшкөн» кижиле културанын, арыг-шеверини чуртуну бешин сагып шыдаас аларын ол факт көргүзүп турар.

Колхозчулар Бичеңейи эди алыр дөш оон арагалаар, ажил кылбас чоруну хурап-сугалага чөтү-биле шүтүмчүлөй, хана солугу болжун-даа тургандар. Бичеңей оон бодунга кылды-даа чөтүр түн-недди кылбаан болгаш өттинип алы-рынын илээрешинин көргүсөкчө. Бо жыйын ишдүү барык-ла 20-ден соңгар 2 неделяда үргүлчү арагалаан болгаш ажил-даа кылбаан. Инетериниң сүдүн хойтмакташ, арагасын тип ижиң олурар—оң

ажылы-ла ол. Дакла Бичеңей уруу Манзымзаан, күдээни Клин-Саңны өвилдеп алгаш арагалар эгелээндө, хаш-даа хүнерде ажил кылбайн баар.

Арага, ажа, хойтмак беринер—деп, Бичеңей кадай дүне-даа, хүндүс-даа кожаларын амыратпайн, оларга амыр-дыш көргүсөкчө, алгы-кышкы-биле туруп боор, кижилерге чалчым, аска өптөшөс аны-буру бак сөстөрүн чугаалаар чүлү бар.

Салчактарын хойтмаан чайлыг тип ижер, чоргар кадай мен. Койтун колууд дөк хырым-дыр, койтуладыр, тожжуладыр пактаптайн, сымыртайн, араганын экекилер—деп, ырай калгала, чулчуртун, хейир-дүрүзүн шымынкан улуг зирин чорутура, колхозчу кижиниң ат-алдарын канча-даа таарышпас чорук болур. Оң боду арагалааш, бажынын эен калмак чоруп боор таарылгалар эвээш эвээш. Оң арагалаар бак чорутуун дугайында ашаа Дактан сагындырып чугаалаар, ашаа угуланыр, ону үн чор дээр болгаш бак сөстөр-биле до-

уруглар шөлү болгаш асылн бүтүн чылда ажилдап турар. Ада-пелер оларга калдыг-даа төлөйр берген. Колхоз чылда 100 муң рубльди ол сорулгаларга чарыдап, бүтү чарыдаалды бодунга ап турар.

Бажын эелери херэженер ине сабас. Каш чыл мурунда-ла көдө ажил-агыл артелинин келгилең-нери инетерин колхозка салыпкан, сүтүтү колхоз ларгундан чегерини биле салып ап туралар. — Хлеб ажилдыз деп чүвени шагда-ла уткан бис, бажынга чүлө прогилер быжырып турар бис, а хлебти боду-вүсүтү сугура хлеб быжырап чегерини хунуң-не ап турар бис — деп колхозчу херэженер чугаалап туралар.

Мында Ольга Федоровна Буденко, Екатерина Сидоровна Кислица олар кайгамчык амаанын хлебтерин быжырып турар. Хоорайларын хой-хей хлеб быжырыкчылары колхозчулар-нынга адааргап болурлар.

Сталин аттыг колхозтун төвүнү турар чери Северини деп суур-биле чоруп орагта оон өскө хой-хей кайгамчык чүлөдөр каракка илден. Инда кодан чанынын участктары көп-гүс чак кылдыр көстүр. Оларын кезин анык кат-чымс сактары, виноград дөстери, чечек тараан черлер эзеп турар. Чүлө улуг эвээс одурулгаларын согуна, огурчегер, салат болгаш өскө-даа стол кырынга салыр эргекчө чүлөдө ногаан чүлө-дерге тускайлап берген. Колхозчулар кол курдаларынын нинтиини ногаа шөлүндө өстүрүп, күш-хүнне-ринге ап, ногаалардан тургузуп турар.

Барык өргө бүтүрүт сүт дамчылар краннын. Колхозчу суурда 10 километр ажыг хоолаларын салган.

Колхозчулар боттарынын бажын-нарынга бус-биле чылдыр черин кылып ап туралар.

Кудумчуларын улус кылаштар чертерин туйбү-биле кылган. Колхозтун заводу туйбү-биле ажил-агыл артелинин хандырынын хой-нинтиини чегерини, школа-интернаттар, уруглар садыр болгаш асылерини шышан кылды хой-ниги хейирлер коммунизминн көсүк демдиктери болуп турар дээр дугайында СЭКП-нин XXI съездинге илеткелинге Никита Сергеевич Хрущевтин сөстөрүн бистер эки билеп турар бис. Бүгү намыралдыг колхозчу өг-бүлөсине-биле бистин колхозчу черинис улам-на чаагай болуп дөш ачылдып, нинтиини байлаан көүдөдүп турар бис.

К. ФИЛИППОВСКИЙ.

Четпестерни чайладыр

Ажыгы чонларга келген чагааларын Бай-Тайганын харылаа конторазиниң таралын турарында улуг четпестер бар. Чижөө, «Мурнакчи» колхозтун келгилең эш Доржунуң Белорус ССР-де өвүң эезинче чоруткан чагаанын ол-ла районун «Найрал» колхозче чорутупкан турган. «Бара-Хал» колхозта хамаат Селенка Уэбк ССР-ден келген чагаа Монгуш-Тайгада «Малчын» колхозка чедө берген болган.

Чонун чагаа харылааын дам-чыларда шак кылдыг харысаалга чок болур чорукту моон сонгар соксадыр чугула.

Х. ТОКАШ-ООЛ.

Уруглар хептери чон

Өвүр районун «Торгалыг» көдө ажил-агыл артелинде магазин салдыр алычкыларын кол херегелдерин эки хандырып турар-даа болза, хуучуларын чамдык чугула херегелдерин өөренип көрөйин турар. Чижөө, школа назымды бичин уруглар хептерин болгаш оларга хеп кылдыр пестерин арбыздыр садыл-лаар дугайында хуучуларын негелдери күстөттинмей келген.

Бичин уругларын хептерин ол магазинче чорудар дугайында айт-рыгы оң садыгжымы эш Д. Дамдын чоокта чаа райоо баштаар чериниң даргазы эш Ойдука тургускан. Иччазажок, уруглар хептери амга чедир магазинде белбаз.

Н. ТАМДЫН.

СЕНТЯБРЬ 9—БОЛГАР УЛУСТУҢ НАЦИОНАЛ УЛУГ БАЙЫРЛАЛЫ

Улустун чепсегит тура халымшынын түнелінде база Совет Армиянын шиптири; дуаламчымы-биле болгар улус 1944 чылдын сентябрь 9-та фашизмден болгаш капитализмден хосталган. Ажылчын аңгыны болгаш күш-ажылчын тараачын чонун эвилелде үдөөлөттинген улус-демократтыг эрге-чагырга чуртта тургустунган, ол эвилелде ажилчын аңгы болгаш оон дайынчы авангардамы—Болгар коммунисттик партия ууртукчу болду.

Улус-демократтыг революция болууну утка-шынарын тазалы-биле социалисттик революция болган. Чуртка улустун эрге-чагыргазы тургустунганы-биле нинтиле-политиктиг болгаш экономиктиг ханы чаартылгаларга орук ажиттынган.

Ада-чурт фронтунун чангыс айл нинтиле-политиктиг организация-ныга сырдыг каттышкан болгар улус бодунуң коммунисттик партия-зынын ууртулгалы-биле, Совет Эвилелдиниң акы-дуума дуаламчымы-биле социализм тургузуушкунуна кайгамчыктыг чедикшиктерини чедип алган. Ам социализм хоорай-лаа, көдөдө-даа шуут бүртү-биле тинлөөн. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселерге хуу өвчүтү уутулап, иш-чини кижиле мөлчүр чорукту чоккыдырын аргазы-биле ол тинлө-ге чедип алганын. Бапталыштер, чижөк садыгжылар, кулактар ам чок болган. Чуртун бүтү байлактарын эелери ажилчы човар болуп, ол байлактарын боттарынын эрге-ажыктарына ачылган туралар.

Дүжүртүнген монархи-фашизмге бөзүп аар-берге хожудангай ар-тымшыктын улустун эрге-чагырга-ны уутулаар уужура таварышкан. Буржуа Болгария экономика тазалы-биле хожудангай чурт турган. Оң улустуну коошак хөгжөө, а көдө ажил-агыл хожудангай турган. Буржуазия бодуну хууууда аңгыны эрге-ажыктарын барымдаа-лааш, улус ажил-агылдын тааржым-тыр хөгжүр дугайында сагыш сал-байн, а бодуну херэгини хой болгаш дүргөн конча бээр адырлар-га салын турган. Даштым капиталисттер чуртка база хостуг хөйөкчө, чоңдан дыка хой хөргини мөлчүр ап, ону даштымке үлүр сөртүрүп ап турган. Быдаргай көдө ажил-агыл хожудангай эрги техника-биле хандырылган, болгар тараачын-нарын хой урууу эң-не адырлай чуртпал чорган. Экономиканың кудулап бадымшынын, ажилчы болгар кижилерин мөлчүрү болгаш хунаан дээрбедери делегейин ий-гай дайыннын үзүндө оңа күн-тедип, бистин чуртукуска немец фашистер эзеп болуп, оларга буржуа болгар чазак дуалап турган.

Улустун чазанын мурунуга улуг бергелер турган. Улустун хостал-галын болгаш Болгариянын чаалал алымшынын бажылаар дөш демисеиди чорутушкан, үрелип бу-зуган экономиканы катат турту-вар болгаш ону социалисттик өртү-биле улам хөгжүр дөш демисе-жир уужура таварышкан.

Болгариянын коммунисттик партиянын экономиктиг политиканы баштайгы үдө капиталисттик илеттериниң уурамыншынын эш-ни чорутура-биле оларны кызып кызыгаарларын турган. Оң-биле калы хуу бүдүрүлгө черлериниң ажилчын контролду боттандырып турган. Ол чорук фабрикаларны болгаш заводтарын ажилчыннарын оң мый уурутууга дуржада мөңгөн алыр арганы берген. Ол үдө экономика тазалы-биле ол хөмчөк болза үлөтүр бүдүрүлгө-рин болгаш бажыларын наадоон-лаастарын турган. Оңу 1947 чылдын төнчүгүнчө чедир, чаа консти-туцияны бадылаан соонда ботта-дыркан. Капиталисттик бүдүрүлгө-рин националистаанын болгаш арар реформанын чорутканын ачыманда буржуазиянын экономик-тиг базазы уутуаттыган, ич-чаага экономика тазалы-биле ол чүдүр улустун эрге-чагырганын хожунга кирген. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселеринге капиталист өвчү социалист өвчү кылдыр хуу-дан. Улус ажил-агылдын хөгжү-дөсүнө панның эгелээшине дүргө-дөн.

Улус ажил-агылдын хөгжүдери-нин күрүениң ий чыл паны (1947—1948 чылдарда) улус ажил-агылдын катат тургузарына шиптириг уужу-дузалыг болган. Ол үдө үлөтүр бүдүрүлгениң дайын мурунунуң деңгелде чүлө чедир болгаш ону ажаар арганы чедип ал-ган эвээс, харын база чуртту соци-алист индустриализаарыңче кириген. Болгариянын коммунисттик партиянын ажилдап кылганы чуртту индустриализаарынын со-рулгазы бистин экономиктиг хөг-жүдөсүнүң кол сорулгазы болуп, күрүениң дөрт чылда (1949—1952 чылдарда) күстөттинген бирги

Болгариянын Улус Республикасы. Софияда сентябрь 9 деп шөл.

Болгар телеграф агентиленин фотоу.

Болгарияда социализм тургузуушкунунуң чедикшиктери

Профессор Кирил ЛАЗАРОВ, БКП ТК-нын келгилең, Болгариянын Улус Республикасынын саң министри.

Беш чыл панынын үзүндө болгаш ийги беш чыл (1953—1957 чыл-дарда) панынын үзүндө ажил-агыл-ны өдө тургузарын база негөөн. Ий беш чыл панынын дүржү-лүдө бүдүрүлгени хуу капиталист эс-менталерин тымыдырып, бүдүрү-лгениң темпизин оожумнадыр болгаш үлөтүрүң чиг-өт херэгелди, хоорай човуну аш-чөм негелдери хандырын шыдаас. Иччазажок Бол-гариянын коммунисттик партияны болгаш улустун чааа көдө ажил-агылдын социалист өдө тургузууш-кунуңе кичөөгөйи утаандырган.

Улут Ленинниң чогадын кыл-ганы кооператив панынын принци-птерин болгаш СССР-де социализм тургузуушкунуң дуржулазын ажилдааш, Болгариянын коммуни-сттик партияны бистин байдалыска эң-не тааржыр форманы—чер ажил-агылдын күш-ажылчы кооператив ажил-агылдарын (ЧККА) форма-зын шилип ап, оларны тургузары-ңче болгаш бажылаарыңче кирген. Партия болгаш чазак ол оруктан чораш, көдө ажил-агылда улут төсүлүг чаартылгаларын чедип ал-ган. Мурунда турган бир миллион тараачын өргөдөргө орунуга ам 1000 хире ЧККА-лар тургустунган.

Ий беш чыл панынын күстө-кенин түнелінде Болгариянын Улус Республикасынын экономиканың үдөөлөттинген эсериниң келгилең болган. Ийги беш чыл панынын өвчүтү чылдында, 1957 чылда үлө-түр 1939 чылдан 7,7 катат хой продукцияны, а 1958 чылда барык 9 катат хой продукцияны бүдүрүп үлөтүрөн. Бүтү улус ажил-агыл-дын продукциянын хөмчөсүнө үлөтүрүп продукцияны бирги черин эзеп турар. Буржуа Болгария-га үлөтүр продукцияны-биле көдө ажил-агыл продукциянын хөмчө-сүнүн аразында ыгалы 33,8:66,2 хуу болуп, көдө ажил-агылдын кодалын турган болза, 1957 чылда ол ыгал 75,4:24,6 хуу болуп, үлөтүрүң кодалын тур-ган болуп, оң-биле калы көдө ажил-агыл продукцияны база өскө-дөн. Үлөтүрүң кол адырларын деңгелдин бөдөн чорук бистин экономиканын улуг чедикшигин болуп турар. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселерин болгаш херетел чүдүлгө бүдүрүлгениң ыгалы 1939 чылда 33:67 хуу турга болза, 1957 чылда 43,6:56,4 хуу, 1958 чылда 45,8:54,2 хуу болган.

Үлөтүрүң ийгиң өвчүлгө-дөн хандырып дөш улустун эрге-чагыр-газы дыка хой хөргини аңа кириген. 1957 чылдын төнчүгүнчө чедир бүтү үлөтүрүң кол-кол бүдүрүлгө фондурлар 1939 чылда деңгелде 7,2 катат, иччазажок аар үлөтүрүң кол-кол фондурлар 16 катат, а чик үлөтүрүң кол-кол фондурлар—2,6 катат көв-дөөн. Үлөтүрүң өвчүлгө болгаш ында бүдүрүлгениң чепсек-херексе-лерин бүдүрүң кодалдыр 1957 чылда соонда-даа үргүлчүлөп ту-рар.

Бистин аар индустрияны тур-гузарыга Совет Эвилел материал-дыг болгаш техниктиг дыка улуг дуаламчыны көртүрүп турар. Ол биске машиналарын, бурун завод-тарын комплекстерин чингелдеп негелдери-биле берип, тускай өр-төнгилерин—монтажиктерин, геол-огтарын болгаш бүдүрүлгелерин база чорудуп турар. Бистин үлөтү-рүс бодунуң ада-чурт өнеркеси-тиг болгаш чиг-өт базалыг болган.

Социалист үдөөлөгө национал үлөтүрүң өдө чаартып, тургузу-п, хөгжүдөр чорук көдө ажил-агыл-ны өдө тургузарын база негөөн. Үрүмкө баранын көдө ажил-агыл бүдүрүлгө хуу капиталист эс-менталерин тымыдырып, бүдүрү-лгениң темпизин оожумнадыр болгаш үлөтүрүң чиг-өт херэгелди, хоорай човуну аш-чөм негелдери хандырын шыдаас. Иччазажок Бол-гариянын коммунисттик партияны болгаш улустун чааа көдө ажил-агылдын социалист өдө тургузууш-кунуңе кичөөгөйи утаандырган.

Улут Ленинниң чогадын кыл-ганы кооператив панынын принци-птерин болгаш СССР-де социализм тургузуушкунуң дуржулазын ажилдааш, Болгариянын коммуни-сттик партияны бистин байдалыска эң-не тааржыр форманы—чер ажил-агылдын күш-ажылчы кооператив ажил-агылдарын (ЧККА) форма-зын шилип ап, оларны тургузары-ңче болгаш бажылаарыңче кирген. Партия болгаш чазак ол оруктан чораш, көдө ажил-агылда улут төсүлүг чаартылгаларын чедип ал-ган. Мурунда турган бир миллион тараачын өргөдөргө орунуга ам 1000 хире ЧККА-лар тургустунган.

Бөдө ажил-агылдын өдө чаар-тылганы-биле калы аңгы үлөң ма-шина-техниктиг базазын тургуза-рын чоруткан. Күрүениң херэгел-ди-биле машина-трактор станцияла-ры тургустунган. Оларын дамчы-тыр чер ажилчын күш-ажылчы кооператив ажил-агылдарын бүдү-рүлгө-техниктиг хандырылазын ху-рууе уутураган. Сугартылыг кал-бык туугаарын боттандырып, манс-ралдыг чедикшикчилерин завод-тарын тулап, агрооотехниктиг өр-төмнүн чаа чедикшиктерин ажил-лап турар.

Көдө ажил-агыл продукттарын садып алырын аргаларын экиж-дир, садып алыр өртөктерин шын деңгелдир доктадыр тазалы-биле болгаш өскө-даа чүдүлгө тазалы-биле хөмчөкчө үлөтүрүң ботта-ндырып келген. Ол бүтү хөмчөкчө дүжүтү бедиринге болгаш янги продукцияны көвүдөргө коопе-ратив-тараачыннарын материал-дыг сонуугалын бедир арганы берген.

Чуртун экономикада чедик-шиктер-биле калы ажилчы чонлар-нын материалдыг деңгелди болгаш културалыг бедир тазалы-биле

Младен ИСАЕВ, болгар чогаалчы.

Төрөөн чуртум дээриниң адаанга

Кылагар көк торгу шышак
Кылаг ак-көк дээр-дува
Кайга көрүп турарымга
Кайгамчыктыг чагай-дыр.

Аныктары бистин чуртун бөгүңгүзү
Ажыл-ишче чорук кирип, өөртүп туру.
Ада-чуртум — Болгариям эрктирин
Арыг суглуг Кара дөлай сыйбап туру.
Дунай хемини орзуңуңа
Тууган тараа чалгып турда,
Арга ыштар ырлап турлар,
Аажок таалап дыңап тур мен.

Болгария — тайбын болгаш элбекшидиг,
Бодалдарда муңгарла-даа утундурган,
Аныктар чалгынарнын хериктеш,
Алыс ырак делгемнерже көрүп турлар.

Магазиниң ажилын Борбак-оол

Х. МОНГУШ.

режиссёрларнинг 20-60.